

Uit de fuik van Big Tech

Het Nederlandse onderwijs draait vrijwel volledig op Big Tech. Maar alternatieven voor Microsoft en Google hebben de wind in de rug. De ict-opgave van 2026 en daarna: baas over eigen data en netwerk, zodat agressieve sancties door de vs ons niet terugduwen naar het krijtbord en de overheadprojector.

keuzevrijheid moet bij iedere ict-beslissing meewegen, zegt Claudia van Kruistum. Een proef met een volwaardig alternatief voor de kantoor suite van

Microsoft 365 begint rond de verschijningsdatum van dit nummer van het *Onderwijsblad* bij ruim dertig instellingen die diensten afnemen bij SURF, de ict-coöperatie voor mbo en hoger onderwijs. In eigen huis draait SURF al op het in Duitsland ontwikkelde Nextcloud.

Bij elke deelnemer aan de proef in het werkveld doen ten minste twintig medewerkers mee die met elkaar communiceren en samenwerken. Zo moet blijken wat er nog moet verbeteren voordat SURF Nextcloud als dienst voor alle afnemers kan aanbieden.

Rijksuniversiteit Groningen heeft al besloten dat ze in 2030 volledig los wil zijn van Big Tech. Nadert het massale afscheid van Microsoft en Google Workspace? Projectleider Van Kruistum wijst op het gemak van Big Tech en de prijs van loskomen van een dominante leverancier: "Veranderen betekent altijd aanpassingen en doorzettingsvermogen."

De wil om over te stappen is essentieel, zegt Hendri Hondorp, ict-manager bij Universiteit Twente. "Onze onderzoeksdata zijn gouden eieren, daar moeten we zorgvuldig mee omgaan.

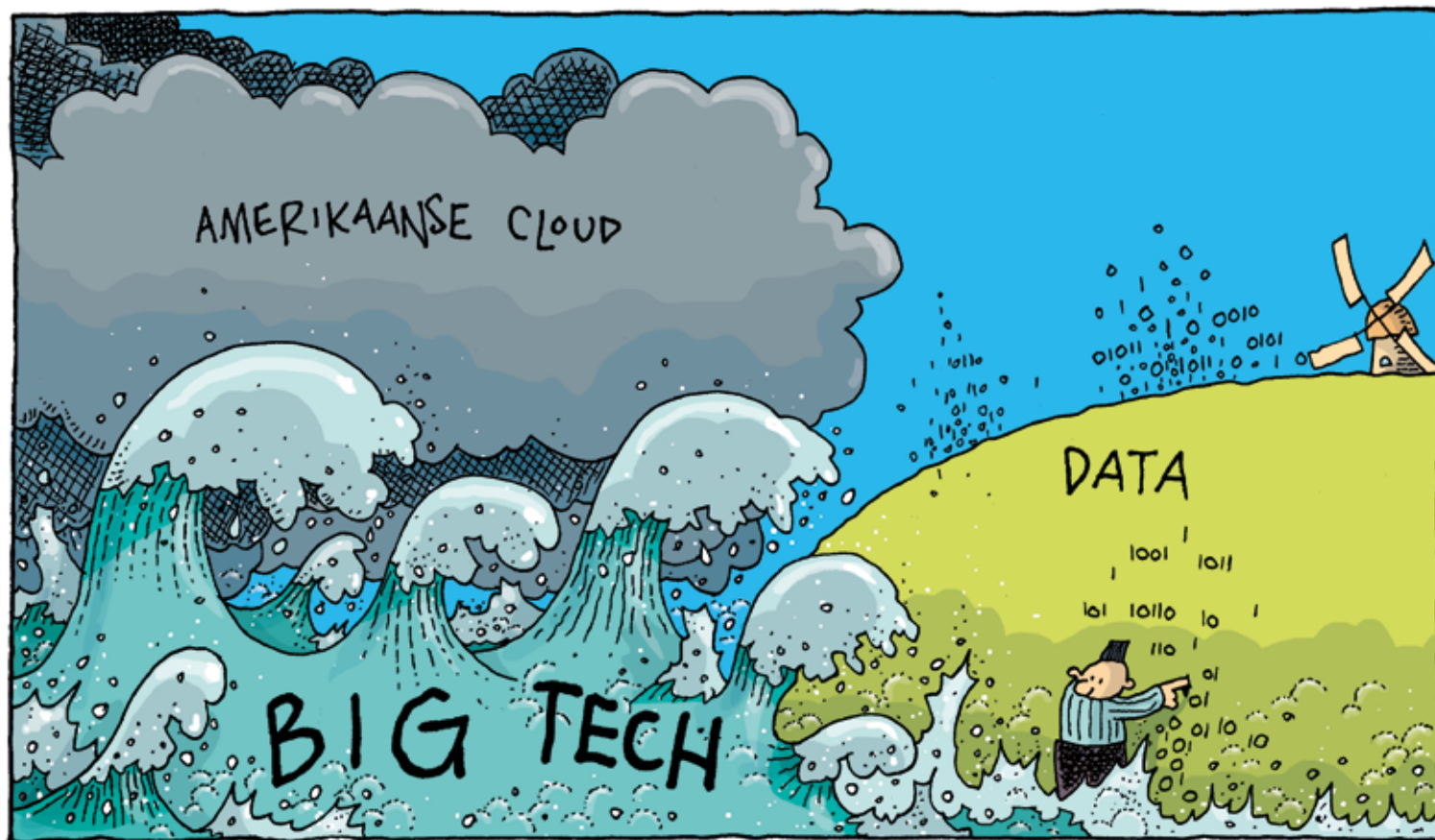
'Onze onderzoeksdata zijn gouden eieren, daar moeten we zorgvuldig mee omgaan'

Ook als je met Big Tech iets afspreekt over opslag in Europa kunnen we niet 100 procent garanderen dat het van ons blijft als er iets gebeurt. Onderzoekers en medewerkers maken zich zorgen en dat is overgebracht aan het college van bestuur. Gelukkig heeft SURF de handschoen opgepakt."

PROFESSIONEEL IDEALISME IS NOODZAKELIJK

Steun van hogerhand is permanent nodig, merkte de bevlogen ouder Douwe Schmidt die de drijvende kracht was achter 'Ict zonder Big Tech' op basisschool Waldorf aan de Werf in Amsterdam. Enkele jaren draaiden e-mail en administratie op zogeheten open source, software zoals Nextcloud waarbij de beheerder de onderliggende code kan controleren en eventueel aanpassen. Dat was elk jaar uitleggen geblazen aan ouders en nieuwe leerkrachten, totdat Schmidt verhuisde en niemand van bestuur en directie de inspanning voortzette. De school schakelde toch maar over naar het microsoftpakket dat de markt domineert. "Balen", zegt Geert-Jan Meewisse van de 'Coalitie Eerlijk Digitaal Onderwijs'. "We hadden een mooie voorbeeldschool die alles voorbeeldig probeerde te doen."

Eenvoudig is dat niet. Ict'er Ronald van Overbeeke bij een andere voorbeeldschool van de coalitie, Auryn in Zutphen, heeft naast zijn kleine aanstelling bijna een vrijwillige dagtaak aan de verdere ontwikkeling. Auryn is een eenpitter met een vereniging als bestuur, begonnen in 2023. Niet de ouders, maar de medewerkers zijn leden van de vereniging en zij stellen het pedagogisch beleid vast. Waaronder: geen app-groepen, geen digiborden maar krijtjes, zo min

mogelijk ict in de klas. Wel een website, een leerlingenadministratie, een leerlingvolgsysteem, een telefooncirkel en e-mail met de ouders. Van Overbeeke: “Het is ingericht zoals ik het nodig vind, los van Big Tech.”

De website werkt met Wordpress, voor documenten en communicatie nam hij Nextcloud. Op de eigen server draait het leerlingvolgsysteem Vink. Van Overbeeke werkt aan een digitale leerlingenadministratie. Nog te nemen hobbel: de automatische uitwisseling van gegevens met duo, vereist voor de bekostiging. Voorlopig gebruikt Auryn toch maar marktleider Parnasys, met zo min mogelijk gegevens.

Kan dit elders ook? “Daar is veel professioneel idealisme voor nodig. Ik probeer het zo te ontwikkelen dat het interessant wordt voor andere scholen.”

EVEN ZOEKEN, MAAR HET WERKT WEL

Afstappen van Big Tech is nog ingewikkelder dan de ict vanaf nul opbouwen. “Je kunt pas vooruit als het bestuur besluit dat we bijvoorbeeld in 2030 vrij moeten zijn van Microsoft”, zegt Jeroen Kuijk, it-manager bij Stichting Voortgezet Onderwijs Kennemerland. “Het merendeel van het onderwijs is verleid door de extreem lage prijzen die Microsoft in het verleden rekende waardoor je nu vastzit aan heel

‘Het merendeel van het onderwijs is verleid door de extreem lage prijzen die Microsoft in het verleden rekende’

veel niet gebruikte mogelijkheden. Wat zou de school kiezen als je puur gaat zoeken naar een oplossing die doet wat je nodig hebt voor het verzorgen van onderwijs?”

Thuis is Kuijks microsoft-family-abonnement opgezegd. Op school heeft hij een Nextcloud-proeftuin ingericht om collega’s

en zijn bestuurder te laten kennismaken met iets anders dan Big Tech. “Log eens in en ga met elkaar bellen, samen in documenten werken en die delen. Het werkt iets anders, dus het is even zoeken, maar je kunt doen wat je gewend bent.” Zijn toekomstdroom: ict-basisvoorzieningen in een Europese cloud. “Om de kosten vergelijkbaar te krijgen met Big Tech is een groot volume nodig. Dat kan geen enkel schoolbestuur alleen. Voor de continuïteit kan een coöperatie nodig zijn die samenwerkt met marktpartijen.”

Ict-coöperatie siron werkt aan zulke dienstverlening. Een net begonnen proef met Nextcloud en enkele schoolbesturen moet de wensen van het onderwijs in kaart brengen. Daarnaast zoekt de coöperatie met partners en leveranciers naar alternatieven voor Big Tech.

Het mbo, hbo en wetenschappelijk onderwijs zijn met hun coöperatie surf verder gevorderd. Artez University of the Arts is deelnemer aan de proef met Nextcloud en dat komt geen moment te vroeg voor hoofd-ict Bert Kremer: “Het leeft hier, we hadden binnen een week dertig deelnemers. We doen vol enthousiasme mee om alternatief te hebben als het nog verder misgaat met de opstelling van de vs.” Een volledige overstap wordt om nog een reden wenselijk als het contract met Microsoft in 2027 afloopt. Dan gaan de opslagkosten fors omhoog. Om ►

dezelfde reden neemt Artez afscheid van Adobe Creative Cloud, dat de onderwijslicenties tien keer zo duur maakte. “Winstmaximalisatie voor de aandeelhouders is niet in het belang van het onderwijs. Dit soort budgetten hebben we niet en met slechts 4000 licenties kunnen we geen vuist maken.”

ZORG VOOR EEN TERUGVALOPTIE

Big Tech is ook genesteld in educatieve software en dienstverlening. Opslag in de cloud kan voor de daarbij betrokken bedrijven een risico betekenen: blijven de gegevens toegankelijk, is de privacy van leerlingen en leraren verzekerd? Nog altijd hebben Amazon, Google en Microsoft geen Edu-V keurmerk, wat garanties zou geven over beveiliging, privacy en uitwisselbaarheid. Magister, om een bekend voorbeeld te nemen, heeft dit keurmerk wel. Data staan beveiligd opgeslagen in Nederland en Europa, verzekert een woordvoerder van Schoologica, het bedrijf achter Magister. De infrastructuur gebruikt wel Amerikaanse componenten.

Elf digitale leermiddelen hebben het keurmerk. Voor nog een vijftigtal loopt de procedure. Daar is ook materiaal op basis van open source bij. Edu-V verwelkomt iedereen die aan de eisen voldoet. Transparantie, controleerbaarheid en

‘We willen een alternatief hebben als het nog verder misgaat met de opstelling van de vs’

keuzevrijheid sluiten als kenmerken van open source goed aan bij de publieke waarden en uitgangspunten van Edu-V, laat de organisatie weten.

Wat gebeurt er als Trump op de grote rode ict-knop drukt? Raak niet in paniek maar bereid je wel voor, is de strategie van hoofd

informatiemanagement Thomas Bollen bij de Bisschop Möller Stichting in Friesland. “Niemand moet jouw toegang tot je data kunnen blokkeren.” Hij voorziet dat het primair onderwijs Microsoft en Google voorlopig blijft gebruiken. Bollens afdeling moet zorgen voor een terugvaloptie. “Ik kan deze groep nu geen open source voorschotelen. Dat is een grote verandering om te accepteren. Big Tech is niet voor niks zo succesvol.”

Een succesvolle terugvaloptie begint met bewustzijn en kennis, zegt Bollen. Bestuurders moeten weten dat ze in de fuik van Big Tech zitten, ict-afdelingen moeten de alternatieven verkennen. En iedereen kan zich privé meer verdiepen in het eigen digitale gereedschap. “Steek er tijd in, ook met een iPhone kun je grotendeels digitaal autonoom zijn over je data.”

Wat zijn verdere adviezen aan personeel en ouders met zorgen over Big Tech?

Kuijk (Kennemerland): “Benader het vanaf de gebruikers en probeer het tussen de oren van de bestuurder te krijgen.”

Hondorp (Universiteit Twente): “Maak een brede alliantie met mensen die dezelfde vraag stellen. Creëer draagvlak.”

Kremer (Artez): “Zorg dat je uit de fuik kunt zwemmen.” ■